

Рекомендація № R (95) 5
Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам
щодо запровадження та покращення
функціонування систем і процедур оскарження
по цивільних і господарських справах

*Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи
на 528 засіданні заступників міністрів 7 лютого 1995 року*

(неофіційний переклад)

Комітет Міністрів у відповідності з положеннями статті 15(b) Статуту Ради Європи,

відзначаючи, що Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) вимагає, щоб її Сторони дозволяли перегляд засуджень або вироків судом вищої інстанції;

погоджуючись, що процедури оскарження можуть бути забезпечені не лише по кримінальних, а й по цивільних і господарських справах;

беручи до уваги проблеми, викликані збільшенням кількості апеляцій і тривалістю провадження по них;

враховуючи, що такі проблеми можуть порушити право кожного на судовий розгляд в розумні строки відповідно до статті 6 Конвенції;

усвідомлюючи, що неефективні чи неналежні процедури і зловживання сторонами правом на оскарження призводять до невиправданих затримок і можуть підірвати довіру до системи правосуддя;

будучи переконаним, що ефективні процедури оскарження відповідають інтересам усіх сторін у судовому провадженні та інтересам відправлення правосуддя;

враховуючи Рекомендацію R (81) 7 щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя, Рекомендацію R (84) 5 щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя, Рекомендацію R (86) 12 щодо заходів з попередження та зменшення надмірного робочого навантаження в судах і Рекомендацію R (93) 1 щодо ефективного доступу до закону і правосуддя для найбідніших верств населення,

рекомендує урядам держав-членів вжити чи посилити залежно від обставин, всі заходи, які вони вважають за необхідне задля покращення функціонування систем і процедур оскарження в цивільних і господарських справах, зокрема наступне:

ГЛАВА I

Загальні принципи

Стаття 1. Право на судовий контроль

а) У принципі повинна існувати можливість контролю за будь-яким рішенням суду нижчого рівня ("суду першої інстанції") судом вищого рівня ("судом другої інстанції").

б) У випадку прийняття рішення про доцільність передбачення винятків з цього принципу будь-які такі винятки мають бути встановлені законом і відповідати загальним принципам правосуддя.

с) Сторонам необхідно надавати інформацію щодо їхнього права на оскарження та відносно того, як скористатися з такого права, як, наприклад, про строки, в які має подаватися апеляція.

д) Суддям судів вищих інстанцій не можна дозволяти участь у провадженні по справах, якими вони опікувалися в суді нижчої інстанції.

ГЛАВА II

Обмеження щодо судового контролю

Стаття 2. Заходи на рівні суду першої інстанції

а) У принципі питання судового спору мають визначатися на рівні суду першої інстанції. Всі можливі претензії, факти і докази мають представлятися суду першої інстанції. Державам слід розглянути доцільність прийняття законодавства або інших заходів задля досягнення цієї мети.

б) Щоб сторони були в змозі оцінити, чи їм слід скористатися своїм правом на оскарження, та могли, коли це можливо, обмежити оскарження, закон має зобов'язати суди першої інстанції чітко і повно обґрунтовувати свої рішення з використанням легко зрозумілих формулювань. У принципі обґрунтування не потрібне в рішеннях по питаннях, які не оскаржуються, та у разі прийняття рішення судом присяжних.

с) Суд першої інстанції має бути у змозі в належних випадках дозволяти застосування попередніх примусових заходів, якщо це не завдасть непоправної або суттєвої шкоди стороні, яка програла справу, або не призведе до неможливості відправлення правосуддя на пізнішому етапі.

Стаття 3. Питання, які виключаються з права на апеляцію

Для забезпечення того, щоб суд другої інстанції розглядав лише належні питання, державам слід розглянути доцільність вжиття деяких чи усіх з наступних заходів:

а) виключити ряд категорій справ, наприклад позовних вимог на невеликі суми;

б) запровадити вимогу щодо одержання дозволу суду на подання апеляції;

с) установити конкретні граничні строки щодо здійснення права на оскарження;

д) відстрочувати здійснення права на оскарження по ряду попередніх питань до подання основної апеляції по суті справи.

Стаття 4. Заходи запобігання будь-яким зловживанням системою оскарження

Для запобігання будь-яким зловживанням системою або процедурою оскарження державам слід розглянути доцільність деяких або всіх з наведених нижче заходів:

а) вимагати від осіб, які подають апеляцію, представлення на ранньому етапі обґрунтованих підстав їхніх скарг та зазначення очікуваних засобів правового захисту; б) дозволити суду другої інстанції відповідно до спрощеної процедури (наприклад без сповіщення іншої сторони) відхиляти будь-які скарги, які видаються йому відверто необґрунтованими, нерозумними або поданими з наміром дошкулити; в таких випадках можна передбачити застосування належних санкцій, таких як штрафи;

с) у випадках, якщо судові рішення підлягає негайному виконанню, дозволити призупиняти виконання лише тоді, коли таке виконання завдасть непоправної або суттєвої шкоди особі, яка подала апеляцію, або зробить неможливим відправлення правосуддя на пізнішому етапі. В подібних випадках має вноситися застава для забезпечення присудженої суми;

д) у випадках, якщо судові рішення підлягає негайному виконанню, дозволити суду другої інстанції відмовляти в слуханні справи в разі невиконання постановленого рішення особою, яка подала апеляцію, якщо ця особа не надала достатнього забезпечення або суд першої, або другої інстанції не призупинив виконання рішення;

е) якщо вимушені затримки виникають з вини однієї зі сторін, вимагати від цієї сторони покриття додаткових видатків, спричинених такою затримкою.

Стаття 5. Заходи з обмеження рамок провадження в суді другої інстанції

Для забезпечення розгляду оскаржуваних питань в суді другої інстанції державам слід розглянути доцільність деяких або всіх з наведених нижче заходів:

- a) дозволити судам або сторонам погоджуватися з усіма чи деякими обставинами справи, встановленими судом першої інстанції;
- b) дозволити сторонам клопотати про постановлення рішення, обмеженого деякими аспектами справи;
- c) у випадках, коли необхідно отримати дозвіл на оскарження, дозволити суду обмежувати рамки апеляції, наприклад, питаннями права;
- d) ввести обмеження на представлення нових претензій, фактів чи доказів у суді другої інстанції, якщо не виникають нові обставини і не існують інші передбачені внутрішнім законодавством причини, з яких вони не були представлені в суді першої інстанції;
- e) обмежити слухання по апеляції обґрунтованими підставами для оскарження за умови, коли в таких справах суд може діяти на власний розсуд.

ГЛАВА III

Інші заходи з покращення функціонування систем і процедур оскарження

Стаття 6. Заходи з підвищення ефективності процедур оскарження

Для забезпечення швидких і ефективних слухань по апеляціях державам належить розглянути доцільність вжиття деяких чи всіх з наведених нижче заходів:

- a) залучати не більше суддів, ніж потрібно для розгляду справи. Наприклад, в одноосібному порядку можна розглядати деякі або всі з наступних питань:
  - i) клопотання про дозвіл на подання апеляції;
  - ii) процесуальні подання;
  - iii) незначні справи;
  - iv) коли про це просять сторони;
  - v) коли справа є відверто необґрунтованою;
  - vi) справи, які стосуються сім'ї;
  - vii) термінові справи;
- b) оскільки справа вже розглядалася в суді першої інстанції, обмежити кількість письмових подань, якими обмінюються сторони, мінімально необхідним числом, наприклад, постановити, що кожна сторона може представляти суду другої інстанції лише один комплект документів;
- c) у державах, де в суді другої інстанції можливе усне провадження, дозволити сторонам домовлятися про постановлення рішення по справі без слухань, якщо суд другої інстанції не вважатиме слухання необхідним;
- d) скоротити тривалість усного провадження до необхідного мінімуму, наприклад, за рахунок ширшого застосування письмових процедур або використання стисло викладених аргументів чи письмових заяв;
- e) в разі усного провадження забезпечити його якнайшвидше проведення ("ущільнення порядку усного розгляду"). Суду слід розглядати справу в рамках слухання і постановляти рішення одразу по його завершенні або в стислі строки, установлені законом;
- f) запровадити вимогу суворого дотримання граничних строків, наприклад відносно обміну документами і поданнями, та передбачити санкції за їхнє недодержання, наприклад у виді штрафу, відхилення скарги чи відмови від розгляду питання, відносно якого діє граничний строк;
- g) наділити суд другої інстанції активнішою роллю як до, так і під час слухання справи задля регулювання процесу слухань, наприклад шляхом проведення підготовчих досліджень чи заохочення врегулювання спорів;
- h) регулювати питання, пов'язані з терміновими справами, наприклад приймати рішення про те, хто може звертатися з клопотанням про прискорений

розгляд такої справи, за якими критеріями справу слід кваліфікувати як термінову і хто в судовій системі наділений компетенцією розглядати такі справи;

i) покращувати контакти між судом і адвокатами та іншими причетними до судового процесу, наприклад, шляхом організації семінарів для членів суду другої інстанції та представників адвокатських об'єднань або проведення обговорення шляхів удосконалення процедур;

j) забезпечувати належні технічні засоби суду другої інстанції, такі як телефакси та комп'ютери, і забезпечувати аналогічні засоби для суду першої інстанції, щоб уможливити підготовку стенограм слухань і текстів рішень;

k) сприяти залученню кваліфікованих адвокатів, які представлятимуть інтереси сторін у суді.

ГЛАВА IV

Роль і функції суду третьої інстанції

Стаття 7. Заходи щодо апеляцій до суду третьої інстанції

a) Положення цієї Рекомендації слід, коли це є належним, застосовувати до "суду третьої інстанції", якщо такий суд існує, тобто до суду, який здійснює контроль над судом другої інстанції. В цілях цієї Рекомендації зазначена категорія судів не включає конституційні або аналогічні їм суди.

b) При розгляді можливих заходів щодо судів третьої інстанції державам слід мати на увазі, що справи вже пройшли слухання в двох інших судах.

c) Апеляції до суду третьої інстанції мають передусім подаватися відносно тих справ, які заслуговують на третій судовий розгляд, наприклад справ, які розвиватимуть право або сприятимуть однаковому тлумаченню закону. Вони також можуть бути обмежені апеляціями по тих справах, де питання права мають значення для широкого загалу. Від особи, яка подає апеляцію, слід вимагати обґрунтування причин, з яких її справа сприятиме досягненню таких цілей.

d) Держави могли б проаналізувати доцільність запровадження системи, в якій суд третьої інстанції розглядатиме справу безпосередньо, наприклад, шляхом розгляду з метою винесення попереднього рішення або застосування процедури, яка оминає суд другої інстанції ("процедура передачі справи з проминанням однієї інстанції"). Такі процедури можуть бути особливо доцільними у справах, пов'язаних з такими питаннями права, у яких подання апеляції до суду третьої інстанції є в будь-якому випадку доволі вірогідним.

e) Постановлені судом другої інстанції рішення мають підлягати виконанню, якщо суд другої чи третьої інстанції не відстрочить виконання або особа, яка подає апеляцію, не внесе належне забезпечення.

f) Держави, в яких не діє система надання дозволу на подання апеляції або в яких немає можливості відхилення апеляції судом третьої інстанції в окремій її частині, могли б розглянути доцільність запровадження такої системи з метою обмеження кількості справ, що потребують третього судового розгляду. В законі можна було б визначити конкретні підстави, які дозволяли б суду третьої інстанції обмежити свій розгляд лише деякими аспектами справи, наприклад при наданні дозволу на подання апеляції або при відхиленні апеляції в якихось її частинах після розгляду її в спрощеному порядку.

g) У принципі в суді третьої інстанції не можна представляти нові факти чи нові докази.